

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНСЬКИЙ КОЛЕДЖ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Голова циклової комісії,

Директор КФ В.І. Савічева

ПРОГРАМА
вступного випробування
з української мови(диктант)
для абітурієнтів,які вступають на базі 9 класів
(базова загальна середня освіта)
до Кам'янського коледжу фізичного виховання
У 2017 році

Розглянуто та ухвалено на засіданні циклової
комісії гуманітарних,суспільно-економічних
та загальноосвітніх дисциплін

Протокол 10 від «17» травня 2017 р.

Голова циклової комісії В.І. Савічева

м.Кам'янське

2017

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Пояснювальна записка. Правила проведення вступного екзамену з української мови.
2. Критерії оцінювання навчальних досягнень з української мови за курс основної школи.
3. Нормативи оцінювання диктанту.
4. Практичні поради абітурієнтам.
5. Методичні рекомендації вступного випробування з дисципліни «Українська мова» (диктант).
 - 5.1 Методичні рекомендації до вивчення основних тем.
 - 5.2 Методичні рекомендації до повторення правил з орфографії та пунктуації української мови.
 - 5.3 Зразки диктантів до вступного екзамену.
6. Список рекомендованої літератури.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Правила проведення вступного екзамену з української мови

Для вступного диктанту добираються тексти, максимально насичені вивченими орфограмами й пунктограмами. За метою висловлювання це можуть бути тексти-розповіді, описи чи міркування. Проте частіше це тексти комбінованого типу, в яких органічно поєднуються елементи всіх типів з монологічною і діалогічною формою викладу.

Методика проведення вступного диктанту охоплює такі обов'язкові етапи:

- читання екзаменатором тексту диктанту в цілому;
- проведення лексико-семантичної роботи;
- виразне читання кожного речення зокрема – абітурієнти повинні на слух сприйняти інтонаційний малюнок його;
- читання речення логічно виділеними частинами (двічі кожному);
- перечитування викладачем речення в цілому – абітурієнти остаточно визначаються в пунктуації речення;
- роботи здаються вступниками одразу ж після перевірки за викладачем.

Після запису студентами (учнями) тексту диктанту не можна залишати роботи для самостійної перевірки. Психологічно це обґрунтовується так: у ході написання тексту увага абітурієнтів максимально концентрується, загострюється слух, активізується довільна пам'ять (пригадується необхідний лінгвістичний матеріал), а вже під час самоперевірки розумова напруга спадає (і це цілком природно!); закрадаються сумніви, непевність у написанні і в результаті – правильне написання найчастіше виправляється на неправильне.

Важливе значення для успішного написання контрольного диктанту має рівень оперативної пам'яті студента (учня) – уміння утримувати і відповідно відтворювати на письмі по ходу диктування фрази, логічні частини тексту. Нерозвинена оперативна пам'ять збиває з колективного ритму письма, спонукає до перепитування, заглядання у всебіч і врешті спричинює відставання.

Розвитку оперативної пам'яті приділяється увага у процесі проведення навчально-тренувальної роботи, зокрема застосування таких методичних прийомів, як вільні диктанти, перекази, навчальні диктанти, письмо по пам'яті тощо.

3. НОРМАТИВИ ОЦІНЮВАННЯ ДИКТАНТУ

Кількість помилок	Бали
—	12
1 (негруба)	11
1	10
1+1 (негруба) – 2	9
3 – 4	8
5 – 6	7
7 – 8	6
9 – 10	5
11 – 12	4
13 – 14	3
15 – 16	2
17 – 18	1

5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ **до вступного випробування з української мови (диктант)**

5.1. Методичні рекомендації до вивчення основних тем

1. Фонетика. Графіка. Орфоепія. Орфографія

Фонетика як розділ мовознавчої науки про звуковий склад мови. Голосні й приголосні звуки. Приголосні тверді і м'які, дзвінкі й глухі. Позначення звуків мовлення на письмі. Алфавіт. Співвідношення звуків і букв. Звукове значення букв *я, ю, є, ї, щ*. Склад. Складоподіл. Наголос, наголошені й ненаголошені склади. Уподібнення приголосних звуків. Спрощення в групах приголосних. Найпоширеніші випадки чергування голосних і приголосних звуків. Основні випадки чергування *у-в, і-й*.

Відображення вимови голосних (наголошених і ненаголошених) через фонетичну транскрипцію. Відображення вимови приголосних звуків. Вимова слів з апострофом.

Правопис літер, що позначають ненаголошені голосні [е], [и], [о] в коренях слів. Спрощення в групах приголосних. Сполучення *йо, во*. Правила вживання м'якого знака. Правила вживання апострофа. Подвоєння букв на позначення подовжених м'яких приголосних і збігу однакових приголосних звуків. Правопис префіксів і суфіксів. Позначення чергування приголосних звуків на письмі. Правопис великої літери. Лапки у власних назвах. Написання слів іншомовного походження. Основні правила переносу слів з рядка в рядок. Написання складних слів разом і через дефіс. Правопис складноскорочених слів. Написання чоловічих і жіночих імен по батькові, прізвищ. Правопис відмінкових закінчень іменників, прикметників. Правопис *и* та *ии* у прикметниках і дісприкметниках, *не* з різними частинами прислівникового типу), разом і через дефіс (прислівників, службових частин мови, вигуків).

2. Лексикологія. Фразеологія

Лексикологія як учення про слово. Ознаки слова як мовної одиниці. Лексичне значення слова. Багатозначні й однозначні слова. Пряме та переносне значення слова. Омоніми. Синоніми. Антоніми. Лексика української мови за походженням. Власне українська лексика. Лексичні запозичення з інших мов. Загальноновживані слова. Професійна, діалектна, розмовна лексика. Терміни. Лексика української мови з погляду активного й пасивного вживання. Застарілі й нові слова (неологізми). Нейтральна й емоційно забарвлена лексика. **Фразеологізми**. Поняття про стійкі сполуки слів і вирази. Приказки, прислів'я, афоризми.

3. Будова слова. Словотвір

Будова слова. Основа слова й закінчення. Значущі частини слова: корінь, префікс, суфікс, закінчення, сполучні голосні в складних словах.

Словотвір. Твірні основи при словотворенні. Основа похідна й непохідна. Основні способи словотворення в українській мові: префіксальний, префіксально-суфіксальний, суфіксальний, безсуфіксальний, складання слів або основ, перехід з однієї частини мови в іншу. Основні способи творення іменників, прикметників, дієслів, прислівників. Складні слова. Способи їх творення. Сполучні голосні [o], [e] у складних словах.

4. Морфологія

4.1. Іменник

Морфологія як розділ мовознавчої науки про частини мови. Іменник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Іменники власні та загальні, істоти й неістоти. Рід іменників: чоловічий, жіночий, середній. Іменники спільного роду. Число іменників. Іменники, що вживаються в обох числових формах. Іменники, що мають лише форму однини або лише форму множини. Відмінки іменників. Відміни іменників: перша, друга, третя, четверта. Поділ іменників першої та другої відмін на групи. Особливості вживання та написання відмінкових форм. Букви -а(-я), -у(-ю) в закінченнях іменників другої відміни. Відмінювання іменників, що мають лише форму множини. Невідмінювані іменники в українській мові. Написання і відмінювання чоловічих і жіночих імен по батькові.

4.2. Прикметник

Прикметник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди прикметників за значенням: якісні, відносні та присвійні. Явища взаємопереходу прикметників з одного розряду в інший. Якісні прикметники. Ступені порівняння якісних прикметників: вищий і найвищий, способи їх творення (проста й складена форми). Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Особливості відмінювання прикметників (тверда й м'яка групи).

4.3. Числівник

Числівник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди числівників за значенням: кількісні (на позначення цілих чисел, дробові, збірні) й порядкові. Групи числівників за будовою: прості й складені. Типи відмінювання кількісних числівників:

- 1) *один, одна;*
- 2) *два, три, чотири;*
- 3) *від п'яти до двадцяти, тридцять, п'ятдесят ... вісімдесят;*
- 4) *сорок, дев'яносто, сто;*
- 5) *двісті - дев'ятсот;*
- 6) *нуль, тисяча, мільйон, мільярд;*
- 7) *збірні;*
- 8) *дробові.*

Порядкові числівники, особливості їх відмінювання.

4.4. Займенник

Займенник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Співвіднесеність займенників з іменниками,

прикметниками й числівниками. Розряди займенників за значенням: особові, зворотний, присвійні, вказівні, означальні, питальні, відносні, неозначені, заперечні. Особливості їх відмінювання. Творення й правопис неозначених і заперечних займенників.

4.5. Дієслово

Дієслово як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Форми дієслова: дієвідмінювані, відмінювані (дієприкметник) і незмінні (інфінітив, дієприслівник, форми на *-но*, *-то*). Безособові дієслова. Види дієслів: доконаний і недоконаний. Творення видових форм. Часи дієслова: минулий, теперішній, майбутній. Способи дієслова: дійсний, умовний, наказовий. Творення форм умовного та наказового способів дієслів. Словозміна дієслів I та II дієвідміни. Особові та числові форми дієслів (теперішнього та майбутнього часу й наказового способу). Родові та числові форми дієслів (минулого часу й умовного способу). Чергування приголосних в особових формах дієслів теперішнього та майбутнього часу.

Дієприкметник як особлива форма дієслова: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Активні та пасивні дієприкметники. Творення активних і пасивних дієприкметників теперішнього й минулого часу. Відмінювання дієприкметників. Дієприкметниковий зворот. Безособові форми на *-но*, *-то*.

Дієприслівник як особлива форма дієслова: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Дієприслівники доконаного й недоконаного виду, їх творення. Дієприслівниковий зворот.

4.6. Прислівник

Прислівник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди прислівників за значенням. Ступені порівняння прислівників: вищий і найвищий. Зміни приголосних при творенні прислівників вищого та найвищого ступенів. Правопис прислівників на *-о*, *-е*, утворених від прикметників і дієприкметників. Написання прислівників разом і через дефіс.

4.7. Службові частини мови

Прийменник як службова частина мови. Групи прийменників за походженням: непохідні (первинні) й похідні (вторинні, утворені від інших слів). Групи прийменників за будовою: прості, складні й складені. Зв'язок прийменника з непрямыми відмінками іменника.

Словникові диктанти

1. З-за, навколо, поперек, з-під, коло, всупереч, під, при, навкруги, протягом тижня, на випадок, в галузі, по відношенню, поруч з, з-понад, напередодні, з-межи.

2. Навпроти, поміж, під час, з-посеред, під кінець, з-поміж, внаслідок, коло, окрім, задля, наприкінці, вздовж, в інтересах, одночасно з, навпроти, з-проміж.

Сполучник як службова частина мови. Групи сполучників за значенням і синтаксичною роллю: сурядні (єднальні, протиставні, розділові) й підрядні (часові, причинові, умовні, способу дії, мети, допустові, порівняльні, з'ясувальні, наслідкові). Групи сполучників за вживанням (одиничні, парні, повторювані) та за будовою (прості, складні, складені).

Частка як службова частина мови. Групи часток за значенням і вживанням: формотворчі, словотворчі, модальні.

Словниковий диктант

Непохитний, ніколи, неволя, недарма, ніскільки, недооцінений, непорушно, не інакше, ні сюди ні туди, ні до чого, не дуже, негайний, недовиконувати, нізачо, неабиякий, ніякий, немовля, не зчутися, не писати, не стямитися, незлічений, недоказаний, нехотя, не цей, ні живий ні мертвий, не так, ні один, ніде, негайний, неписьменний.

4.8. Вигук

Вигук як частина мови. Групи вигуків за походженням: непомітні й помітні. Значення вигуків. Звуконаслідувальні слова.

5. Синтаксис і пунктуація

5.1. Словосполучення

Предмет і завдання синтаксису. Словосполучення й речення як основні одиниці синтаксису. Підрядний і сурядний зв'язок між словами й частинами складного речення. Головне й залежне слово в словосполученні. Типи словосполучень за морфологічним вираженням головного слова. Словосполучення непоширені й поширені.

5.2. Речення

Речення як основна синтаксична одиниця. Граматична основа речення. Порядок слів у реченні. Види речень у сучасній українській мові: за метою висловлювання (розповідні, питальні й спонукальні); за емоційним забарвленням (окличні й неокличні); за будовою (прості й складні); за складом граматичної основи (двоскладні й односкладні); за наявністю чи відсутністю другорядних членів (непоширені й поширені); за наявністю необхідних членів речення (повні й неповні); за наявністю чи відсутністю засобів ускладнення (однорідних членів речення, вставних слів, словосполучень, речень, відокремлених членів речення, звертання). Розділові знаки в кінці речення.

5.2.1. Просте двоскладне речення

Підмет і присудок як головні члени двоскладного речення. Особливості узгодження присудка з підметом. Способи вираження підмета. Типи присудків: простий і складений (іменний і дієслівний). Способи їх вираження. Тире між підметом і присудком.

Другорядні члени речення у двоскладному й односкладному реченні. Означення узгоджене й неузгоджене. Прикладка як різновид означення. Додаток. Типи обставин за значенням. Способи вираження означень,

додатків, обставин. Порівняльний зворот. Функції порівняльного звороту в реченні (обставина способу дії, присудок).

5.2.2. Односкладні речення

Граматична основа односкладного речення. Типи односкладних речень за способом вираження та значенням головного члена: односкладні речення з головним членом у формі присудка (означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові) та односкладні речення з головним членом у формі підмета (називні). Способи вираження головних членів односкладних речень. Розділові знаки в односкладному реченні.

5.2.3. Неповні речення

Поняття неповного речення. Неповні речення з пропущеними головними членами речення. Неповні речення з пропущеними другорядними членами речення. Еліптичні неповні речення. Тире в еліптичному неповному реченні.

5.2.4. Просте ускладнене речення

Узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами. Речення зі звертанням. Звертання непоширені й поширені. Речення зі вставними словами, словосполученнями, реченнями, їх значення. Речення з відокремленими членами. Відокремлені означення, прикладки – непоширені й поширені. Відокремлені додатки, обставини. Відокремлені уточнювально-пояснювальні члени речення.

5.2.5. Складне речення

Ознаки складного речення. Засоби зв'язку простих речень у складному.

Типи складних речень за способом зв'язку їх частин: сполучникові й безсполучникові. Сурядний і підрядний зв'язок між частинами складного речення.

5.2.5.1. Складносурядне речення

Сднальні, протиставні та розділові сполучники в складносурядному реченні. Смислові зв'язки між частинами складносурядного речення. Класифікація складносурядних речень. Пунктуація в складносурядному реченні.

5.2.5.2. Складнопідрядне речення

Складнопідрядне речення, його будова. Головне й підрядне речення. Підрядні сполучники й сполучні слова як засоби зв'язку у складнопідрядному реченні. Основні види підрядних речень: означальні, з'ясувальні, обставинні (місця, часу, способу дії та ступеня, порівняльні, причини, наслідкові, мети, умовні, допустові). Складнопідрядні речення з кількома підрядними, їх типи за характером зв'язку між частинами:

- 1) складнопідрядні речення з послідовною підрядністю;
- 2) складнопідрядні речення з однорідною підрядністю;
- 3) складнопідрядні речення з неоднорідною підрядністю.

Розділові знаки в складнопідрядному реченні.

5.2.5.3. Безсполучникове складне речення

Типи безсполучникових складних речень за характером смислових відношень між складовими частинами-реченнями:

- 1) з однорідними частинами-реченнями (рівноправними);

2) з неоднорідними частинами (пояснюваною і пояснювальною).

Розділові знаки в безсполучниковому складному реченні.

5.2.3.4. Складні речення з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку

Складні речення з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку. Розділові знаки в багатокомпонентних складних реченнях.

5.3. Способи відтворення чужого мовлення

Пряма й непряма мова. Речення з прямою мовою. Слова автора. Заміна прямої мови непрямою. Цитата як різновид прямої мови. Діалог. Розділові знаки при прямій мові та діалозі.

6. Стилїстика

Стилї мовлення (розмовний, науковий, художній, офіційно-діловий, публіцистичний), їх основні ознаки, функції.

7. Зв'язне мовлення

Загальне уявлення про спілкування й мовлення; види мовленнєвої діяльності; адресант і адресат мовлення; монологічне й діалогічне мовлення; усне й писемне мовлення; основні правила спілкування. Тема й основна думка висловлювання. Вимоги до мовлення (змістовність, логічна послідовність, багатство, точність, виразність, доречність, правильність). Текст, поділ тексту на абзаци, мікротеми. Мовні засоби зв'язку речень у тексті. Типи мовлення (розповідь, опис, роздум). Структура тексту типу розповіді, опису, роздуму.

5.2. Методичні рекомендації до повторення правил з орфографії та пунктуації української мови

Вживання м'якого знаку

1. У кінці слова м'якість зубних приголосних завжди позначається м'яким знаком: *молодь, мить*.

2. У середині слова м'якість зубних приголосних позначається м'яким знаком лише перед твердими нешиплячими: *їдьте, боротьба*.

3. Перед постійно м'якими (або пом'якшеними) і шиплячими м'який знак не ставиться: [с'в'ато] *свято*, [дз' в'акнути] *дзвякнути*.

4. Після букв, що позначають губні, передньопіднебінні і задньоротові, м'який знак у кінці слова і перед наступним приголосним не ставиться: *кров, сім*.

Вживання апострофа

1. Апостроф ставиться перед *я, ю, є, ї* після губних *м, в, н, б, ф*, якщо ці губні стоять:

а) на початку кореня: *в'язка, в'язати*;

б) після голосного: *здоров'я, риб'ячий*;

в) після *р*: *черв'як*;

2. Апостроф ставиться перед *я, ю, є, ї* і після *р*, якщо далі у вимові чується звук [й]: *[бур'ян] бур'ян*.

3. Апостроф ставиться перед *я, є, ю, ї* після префіксів, які кінчаються на приголосні (*від-, під-, над-, перед-, роз-, без-, з-, в-, об-, між-*): *від'ємний*.

М'який знак і апостроф в іншомовних словах

1. В іншомовних словах м'яким знаком позначається м'якість зубних приголосних також перед *й, я [йа], ю [йу], є [йе], ї [й]*: *батальйон* [л'йон].

2. В іншомовних словах апостроф перед *я, є, ю, ї* ставиться не тільки після губних та *р*, а й після шиплячих та задньоротових, якщо після них чується звук [й]: *комп'ютер* [пйу].

3. Апостроф в іншомовних словах не ставиться перед *я, ю*, якщо ці букви позначають пом'якшення попереднього приголосного: *бюро* [б'у].

Подовжені м'які приголосні

1. Подовжуються м'які зубні і пом'якшені шиплячі приголосні, якщо вони стоять між двома голосними:

а) в іменниках середнього роду: *знаряддя, чуття*;

б) в орудному відмінку однини іменників третьої відміни: *тінь – тінню, сіль – сіллю*;

в) у словах *Ілля, суддя, стаття, рілля, зрання, спросоння, навмання, попідтиллю, попідвіконню*.

2. Якщо м'який приголосний стоїть не між двома голосними, то подовження не відбувається: *життя – щастя, знання – знань*.

Подвоєння букв унаслідок збігу

1. Подвоюються букви на межі значущих частин слова, якщо одна з них кінчається, а друга починається на ту саму букву: *віддати* (від + дати), *беззвучний* (без + звучний).

2. Подвоюється **ч** в іменниках, утворених від прикметників на *-цьк* (ий); *Вінницьчина* (вінницьк + ина), *козаччина* (козацьк + ина).

3. Подвоюються внаслідок різних збігів ще в словах *бовваніти, ссати, лляний* (льняний.), *овва, ввесь* і похідних.

Правопис ненаголошених е та и

1. Написання ненаголошених [е] та [и] перевіряємо наголосом: *весна, бо весни, далеч бо далекий*.

2. Пишемо *е*, якщо при змінюванні неясний звук випадає: *серпень, бо серпня; палець, бо пальця*.

3. Пишемо *е*, якщо при змінюванні неясний звук чергується з [і]: *осені, бо осінь; каменя, бо камінь*.

4. Пишемо *е* в сполученнях *-ере-, -еле-*: *перейти, передгір'я*.

5. Пишемо *и* у відкритих складах *-ри-, -л-* у словах *бриніти, бринчати*.

6. У деяких словах (переважно іншомовних) написання *е* та *и* ніяк не перевіряється: *апельсин, бензин, бетон, декада, делегат, демократія*.

Основні правила української пунктуації
РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ ПРИ ОДНОРІДНИХ ЧЛЕНАХ РЕЧЕННЯ
КОМА ставиться

1. Між однорідними членами речення за відсутності сполучників.
Наприклад:

Вечір був чарівний, зоряний, пісенний (О. Гончар).

Роботу виконали швидко, якісно, добротно (П. Загребельний).

2. Перед протиставними сполучниками *а, але, проте, зате, однак, та* (у значенні *але*). Наприклад:

Мудрий ніхто не вродився, зате навчився (Нар. творчість).

Це не вогні, а зірки, чисті, високі, мінливі (П. Воронько).

3. Перед єднальними (*і, й, та* (в значенні *і*)) *та й, також, ні-ні, і-і* і розділовими (*чи-чи, хоч-хоч, або чи, то-то, не то-не то, чи то-чи то*) сполучниками, якщо вони повторюються. Наприклад:

Низькі хмари сміялися то дощем, то навіть мокрим лапатим снігом (О. Журлива).

Ставки – це блакитні очі землі. Їм теж треба дивитися і на сонце, і на зорі, і на людей... (М. Стельмах).

4. При парних сполучниках (*як-так і, не тільки – але(й), не стільки – скільки*) кома ставиться перед другим сполучником. Наприклад:

Олександр Довженко не тільки в розмовах з друзями, не тільки в прилюдних виступах, але всією своєю творчістю завжди сміливо вторгався в саме життя (М. Рильський).

5. Між однорідними членами, з'єднаними сполучниками попарно, кома ставиться між кожною парою. Наприклад:

Наука і труд, знання і школа дбайливо кличуть до мети (П. Усенко).

Стрімкі осокори й розлогі верби, ошатні липи й зажурені ясени обступили узбіччя дороги (О. Гончар).

Кома не ставиться

1. Між однорідними членами, коли єднальні, розділові або протиставні сполучники вжито один раз. Наприклад:

Сила та розум – краса людини (Нар. творчість).

По вулиці вітер віє та сніг замітає (Т. Шевченко).

2. Перед першим повторювальним сполучником, якщо з нього починається перелік. Наприклад:

Моя щастя – Вітчизни простори, оповиті і сонцем, і хмелем, і зерном (М. Стельмах).

3. Якщо повторюваний сполучник *і* з'єднує різні однорідні члени. Наприклад:

Людина – відверта і послідовна в своїй праці і пристрасна в житті (М. Рильський).

4. При повторенні сполучників, коли однорідні члени речення є сталим виразом. Наприклад:

Ні риба ні м'ясо; ні слуху ні духу; ні туди ні сюди.

5. Між двома дієсловами в однаковій формі, одне з яких означає рух, друге – його мету. Наприклад:

Не журився, козаченьку, не журися, а на тую дівчиноньку піди подивися (Нар. творчість).

6. Якщо між двома однаковими словами стоїть заперечна частка. Наприклад:

Ти гукай не гукай, а літа не почують (Б. Олійник).

ТИРЕ ставиться

1. При протиставленні. Наприклад:

Тільки нам вже жити – не вмирати, зерно сіять, зацвітати знов (А. Малишко).

2. Коли наступний однорідний член (присудок) уточнює, виражає наслідок, швидко зміну подій, причину попередньої дії. Наприклад:

Ніч, озеро, комиші внизу шумлять – шумлять дужо, тривожно (О. Гончар).

КРАПКА З КОМОЮ ставиться

У реченнях складної синтаксичної конструкції, де виражено не одну, а кілька думок, далеких за змістом; кожна з цих думок оформлена як поширене ускладнене речення і має свої розділові знаки. Наприклад:

Віс вітер з поля на долину, над водою гне з вербою червону калину; на калині одишоке сніздечко гоїдає (Т. Шевченко).

Означення відокремлюються комами

1. Поширені узгоджені означення, що стоять після означувального слова. Наприклад:

Потім на танок зійшов дід, весь білий, як кажуть, біліше прядива (П. Панч).

2. Поширені та непоширені узгоджені означення, якщо між ними та означувальним іменником є інші члени речення. Наприклад:

Нарешиті сніг закружляв, лапаний і сріблястий (Панас Мирний).

3. Одиначні чи поширені означення, які пояснюють особовий займенник. Наприклад:

Теплі й піжні, вони ховали у собі позолочену сонцем воду літніх дощів (М. Коцюбинський).

4. Узгоджені означення, виражені прикметниковими і дієприкметниковими зворотами, якщо вони стоять перед пояснювальним словом і мають додатковий причинний, обставинний або допустовий відтінок. Наприклад:

Ця думка, несподівана для мене самого, палила щастям моє серце (І. Микитенко).

Вітер, пустотливий і рвучкий, шарудів опалим листям (П. Панч).

5. Узгоджені поширені означення, що стоять не поруч пояснювального слова і виділені при вимові паузами незалежно від їхнього значення і позиції. Наприклад:

То, сполошена несподіваною перервою в грі, бігла сюди ворожа команда (Ю. Смолич).

6. Неузгодженні означення, які мають особливе смислове навантаження, а при вимові є відповідна пауза. Наприклад:

Це були неприємні і страшні озера, з чорною водою і чорними торф'яними берегами (І. Багмут).

Не відокремлюються комами

1. Узгодженні означення, виражені зворотами, що стоять безпосередньо перед пояснювальними словами і не мають обставинного відтінку у значенні. Наприклад:

Очолювана нею ланка стала для буряководів області справжньою школою передового досвіду (З газ.).

2. Узгодженні означення, що стосуються присвійних займенників. Наприклад:

Усі учасники конференції півколом ставали навкруг пам'ятника (З газ.).

3. Неузгодженні означення, якщо немає інтонаційного і смислового виділення. Наприклад:

А хлопці в піджаках у шапках сиділи за книжками (А. Головка).

Прикладки відокремлюються комами

1. Одиначні узгодження прикладки, якщо вони стоять після іменника, що є власною назвою. Наприклад:

Іван Дробот, молодий танкіст з надзвичайно приємним і скромним лицем, хвилювався (О. Довженко).

2. Поширені прикладки, що стосуються іменника загальної назви. Наприклад:

Альбатроси, морські мандрівники, йшли назустріч людям (П. Панч).

3. Прикладки, що стосуються особового займенника, незалежно від місця в реченні. Наприклад:

Молодість, сили, життя – їй оддам, моїй коханій (М. Коцюбинський).

4. Прикладки, що вживаються із сполучником *як* і мають причиновий відтінок значення. Наприклад:

Автор „Кобзаря”, як глибокий революційний мислитель, утверджувач високохудожнього реалізму, накреслив шляхи розвитку для всієї новітньої української літератури (О. Гончар).

5. Прикладки, що приєднуються до пояснювальних ними слів, уточнюючими словами (*наприклад, особливо, а саме, на ім'я, як-то, зокрема, тобто, або тощо*) При словах *як-то, а саме* кома ставиться перед ними, а після них двокрапка. Наприклад:

Ліс, або, як серби кажуть, шума – це не просто сосни та дуби (М. Рильський).

Весна завітала в наші краї, в садах дерева, а саме: груші, яблуні, вкрилися буйним цвітом (З газ.).

З'явився молодий чоловік, з відкритим поглядом завжди усміхнених очей, родом він був з Полісся, а за походженням – з молдаван – переселенців (З журн.).

Не відокремлюються комами

1. Прикладки із сполучником *як*, коли немає причинного відтінку в значенні. Наприклад:

Ліс зустрів мене як друга ... (М. Рильський).

2. Прикладки із сполучником *як*, коли вони мають значення „в ролі кого, чого”. Наприклад:

Як представник і керівник радикальної партії Франко проїжджав по Галичині (О. Дейч).

Прикладка , яка пишеться через дефіс

1. Прикладка, яка стоїть після власної назви і тісно пов'язана змістовно. Наприклад:

Славутич-ріка тече з давнини нашої (Б. Олійник).

2. Узгоджена прикладка, коли обидва іменники – загальні назви. Наприклад:

Кожен меч-промінь світла небесного ў впад згори й знов угору зроста; кожен звук-відгук сили одвічної, що руйнує й будує світа (Леся Українка).

Відокремлюється тире

1. Прикладка, яка має уточнююче значення, чи вже має у своєму складі розділові знаки. Наприклад:

У всіх людей одна є спільна мова – братерська любов (Леся Українка).

Додатки відокремлюються комами

Із словом *крім* (*окрім, окріч*) – завжди, з іншими словами з прийменниками *замість, за винятком*, прислівниками – *особливо, зокрема, часом, часто, завжди*, частками – *навіть, аж*, сполучниками *хоч не тільки... але й* – якщо цього вимагає смислове і стилістичне навантаження. Наприклад:

Крім того, для нашої служби просто необхідні і такі природні дані, як спостережливість, кмітливість, витримка (З газ.).

Третю добу замість води ми їли сніг (О. Гончар).

РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ ПРИ ВІДОКРЕМЛЕНИХ ЧЛЕНАХ РЕЧЕННЯ

КОМАМИ відокремлюється

1. Уточнювальні та пояснювальні члени речення, які пов'язані з уточнюючим словом інтонаційно та сполучниками *або, а саме, тобто*. Наприклад:

Туди, де мій дім, і хочу я летіти (Б. Олійник).

2. Уточнювальні обставини (крім допусту). Наприклад:

Тут, біля меморіалу, зібралися колишні воїни (З газ.).

ТИПЕ відокремлюється

1. Коли підмет і додаток уточнюють або пояснюють прикладки, як-от:
І на плантаціях нашого головного хліба – озимини – роботи нині не бракує (З газ).

2. Якщо уточнювальним є присудок. Наприклад:
*Від вибухів у вухах шуміло **у** ревло, гуло і гупало* (З газ).

3. Коли пояснювальні члени речення приєднуються без сполучника. Наприклад:

У людини одна турбота – думати про хліб (Панас Мирний).

4. Якщо уточнювальним є узгоджене означення. Наприклад:
Воювати довелося на землях сусідньої – Естонської – держави (З газ).

5. Прикладка, яка має уточнююче значення, чи вже має у своєму складі розділові знаки. Наприклад:

У всіх людей одна є спільна мова братерська любов (Леся Українка).

Уточнювальні й пояснювальні члени речення не відокремлюються

1. Коли вони не виділяються ні паузою, ні змістом. Наприклад:
У шкільному садку за вигоном чорніли руїни маєтку (А. Головка).

2. Якщо обставина чи означення охоплюють уточнювальні чи пояснювальні члени речення з ширшим змістом. Наприклад:

У Черкасах на Пагорбі Слави, над самим Дніпром, відкрито меморіальний комплекс (З газ).

РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ ПРИ ВСТАВНИХ І ВСТАВЛЕНИХ КОНСТРУКЦІЯХ

КОМАМИ виділяються

1. Вставні слова, які:

а) підкреслюють імовірність чи вірогідність повідомлюваного: *мабуть, зрозуміло, певно, здасться* тощо – або виражають різні почуття: *на щастя, на жаль, як на зло* тощо;

б) указують на зв'язок думок, послідовність викладу, висновки: *до речі, по-перше, проте, однак, взагалі* тощо;

в) указують на джерело повідомлення: *за словами..., кажуть...* тощо;

г) ужиті з метою привернути увагу співрозмовника до висловленої думки: *уявіть собі, даруйте, прошу, розумієте* та ін.

Наприклад:

Мабуть, людині не можна відриватися від рідного берега (Ю. Мушкетик).

На жаль, реальне життя знекровлює найчистіші мрії (М. Мельник).

До речі, ти мене так і не дочекався (О. Гончар).

Кажуть, сніг на полі – хліб у коморі (Нар. творчість),

Це вже, даруйте, проза життя (О. Довженко).

2. Вставні словосполучення та речення, якщо вони приєднуються сполучними словами, а також без них. Наприклад:

Половання, як ви потім побачите, потребує чимало часу (Остап Вишня).

ДУЖКАМИ виділяються

1. Вставлені слова або речення, якщо вони вживаються як додаткове зауваження і за змістом не пов'язані з основним текстом. Наприклад:

За селом зелено-зелено, і по хвилях переливи червоні (од сонця) (А. Головка).

2. Прізвище автора і назва твору, які стоять після цитати, авторські зауваження

тощо. Наприклад:

Вона (Лєся Українка) троянда в морі квітів (З журн.)

3. Вставлені речення, які доповнюють, уточнюють усе речення або якийсь його

член, або містять оцінку повідомлюваного. Наприклад:

Чи справді там було, чи може, хто збрехав (хто ворогів не мав!), – а не все –

катюзі, як кажуть, буде по заслuzі (Л. Глібов).

ТИРЕ виділяються

Вставлені слова або конструкції, коли вони мають характер додаткового повідомлення і немає потреби різко виділяти їх з тексту основного речення. Наприклад:

С люди на землі – а то б не варто й жити, – що крізь щоденний труд уміють і любити, і усміхатися, й мислити, шукати... (М. Рильський).

5.3 ЗРАЗКИ ДИКАНТІВ ДО ВСТУПНОГО ЕКЗАМЕНУ

Зразки диктантів

Для вироблення практичних вмінь з орфографії необхідно писати диктанти різних типів – словникові та зв'язні тексти. Подаємо необхідні зразки диктантів на основні орфограми.

Подвоєння приголосних

Словникові диктанти

І паріччя, бадьорістю, задоволення, міццю, довголіття, знання, підніжжя, спросоння, узлісся, чуйністю, ллються, Полісся, Поволжя, розповіддю, жалістю, вбрання, забарвлення, любов'ю, папороттю, статтею, Ілля, середньовіччя, щедрістю, прибуття, кров'ю, вороння, новосілля, надбання.

Створений, покликання, вдосконаленість, натхнення, благословенний, вимушеність, змінний, невблаганний, левиний, багатогранність, улюблений, заборгованість, оздоблення, огнений, нездоланий, безталанний, незнищений, занепокоєння, олов'яний, сторонній, священний.

Нескінченно – нескінчено, незрівнянний – незрівняний, неоцінений – неоціненний, невпізнаний – невпізнаний.

Спрощення в групах приголосних

Словниковий диктант

Захисний, пестливий, улесливий, тижневик, кістлявий, шістнадцять, проїзний, чесний, кореспондентський, аванпостний, слати, сонце, пізній, безвартісний, благовісний, швидкісний, рискнути, хвастнути, пісний, студентський, зап'ястний.

Вживання м'якого знаку

Словникові диктанти

Бадьорість, письмо, учительці, погодься, тьохкати, сміється, пишеш, співець, сльозинка, тьмяніти, п'ятсот, чесність, знання, окраєць, ллється, реальний, по - козацькому, секретар, ганьба, дізнається, чіткість, вістю, сіллю, розкіш, вишеньці, льотчик, різьбяр, менший, мільйон, знудьгована, юнацький.

Насип, хвилюється, ніч, сімдесят, кобзар, сніп, серйозність, літній, сніжний, кузня, чотирма, дзьобати, стоять, сльоза, кір, рахуєш, сопілці, їздець, насип, поставте, галузь, тенькати, ліхтар, переві́р, станьте, любов, дьоготь, заходьмо, зустрічаєшся, голуб.

Правопис префіксів

Словникові диктанти

Розтрусити, розчесати, прецікавий, сполох, пригасити, схвалений, зцементувати, розхвилюватися, безсмертний, прірва, зігнути, приморозити, зібрати, зірватися, безчесний, схуднути, зчистити, зсадити, розпитати, приглушити, прибічник, прив'язати, представник

Премудрий, припливати, прірва, примирення, предовго, привезли, приглушений, прізвисько, притримати, презлий, прикласти, прізвище, прехитрий, приміський, присвячений, розсувати, зіпсувати, схвалити.

Правопис слів іншомовного походження

Словникові диктанти

Систематичний, позиція, інстинкт, цивілізований, маса, іммігрант, суфікс, шосе, Чилі, таксі, диспансер, Рим, ательє, тонна, Аргентина, пацієнт, дісз, Адріатика, руїна, Лейпциг, п'єса, Лісабон, дезінформація, прем'єра, кондотьєр, каньйон, авторитет, кювет, курйоз.

Директор, цифра, Міссісіпі, Іліада, безідейний, Флорида, аудієнція, кар'єра, бізнес, графік, клієнт, інститут, інтерв'ю, Ньютон, шприц, рюкзак, миш'як.

Серйозний, брутто, бал, аудиторія, мільярд, ательє, конференсьє, бюджет, фюзеляж, бюро, Арктика, Цюрих.

Вживання великої літери

Словниковий диктант

Юрій Клен, Квітка-Основ'яненко, шевченкіана, дизель, кияни, Нестор Літописець, Робінзон, Кобзар, мічурінець, Зиновій-Богдан, Червона

Шапочка, муза, Марія-Тереза, русалка, Іван Петрович Котляревський, запорожці, пушкініст, німфа, Данило Галицький, львів'янин, Ахіллес, українєць, Ярослав Мудрий.

Побелівська премія, Грінченків словник, пушкінські рукописи, Шевченківська премія, франківські сонети, Франківська кімната, Лесин зошит, Піфагорова теорема, київська молодь, дамоклів меч, бальзаківські традиції, Андрієві книжки, прокрустове ложе, шевченківський стиль, Тичинине слово, базедова хвороба, Шевченкові поезії.

Львівський обласний відділ охорони здоров'я, Краснодарський край, Центральна рада, Шевченківський районний відділ народної освіти м. Києва, Науково-дослідний інститут гігієни харчування, Міністерство культури і мистецтв України, Національна академія наук України, Національно академічний театр опери та балету імені Тараса Шевченка, Будинок учителя кафедра української мови Національного педагогічного університету імені П.Вірьського, журнал „Всесвіт", Гельсінська спілка, Федерація незалежних професілок України.

Збройні сили України, Президент України, народний артист України, Генеральний прокурор України, лауреат Державної премії Тараса Шевченка, Голова Верховної Ради України, кандидат наук, міністр, декан, Прем'єр - міністр Канади, президент НАН України, заслужений діяч мистецтв України, Генеральний секретар ООН, член-кореспондент, міністр освіти і науки України, Посол Республіки Польща.

Складні слова

Словникові диктанти

Двадцятирічний, соціально-економічний, співавтор, перекотиполе, верболіз, прем'єр-міністр, телеапаратура, напівсон, чорногуз, хлопець-богатир, білосніжний, гірко-солоний, жовтогарячий, світло-зелений, сніжно-білий, дизель-мотор, трудовень, шестиденка, кіловат-година, дев'ятисотий, свіжозрубаний, машинобудівний, теплообмінний, семиразовий, поперечношліфувальний, аграрно-сировинний, історико-культурний, військовозобов'язаний.

Віднині, вгору, навесні, наостанок, зроду-віку, без відома, в позику, на радощах, деколи, навздогін, по-своєму, начебто, помовчїть-бо, тільки що, по можливості, позавчора, надвоє, усередині, урівень, по ширості, у стократ, по-господарськи, будь-що-будь, начебто, далеко-далеко, як-не-як, куди-небудь, якби, день у день, дарма що, анітрохи, щодня, щоправда.

ООН, НАН України, профтехосвіта, облвно, загс, юннат, драмстудія, стінгазета, держустанова, ГЕС, телепередача, США, райвно, Держкомінформ України, Укоопспілка, медуніверситет, ВАК, УТН, СНД, облвиконком, Укрпрофрада.

Апостроф

Словникові диктанти

I. Зобов'язання, возз'єднання, м'язи, перед'ювілейний, рум'яний, надвечір'я, мавпячий, Лук'янчук, рясний, тьмяний, узгір'я, врятувати, п'ятірка, Солом'яний, порядок, зіп'ятись, з любов'ю, трав'яний, солов'їний, різьбяр, Лук'янович, багрянець, невід'ємний, здоров'я.

II. Цвяшок, без'ядерний, в'їжджений, бур'янистий, торф'яний, дзвякнути, матір'ю, на узгір'ї, в'язкий, духмяний, від'ємний, об'явник, м'якшати, зап'ястя, безгромів'я, морквяний, священний, Лук'янівський, узголів'я, пред'явницький, з'їзд, з'ясувати.

Лебеді

Прямо над нашою хатою пролітають лебеді. Вони летять і струшують на землю бентежні звуки далеких дзвонів. Дід говорить, що так співають лебедині крила. Я прислухаюсь до їхнього співу, і мені хочеться полетіти за лебедями, тому й підіймаю руки, наче крила. І радість, і смуток, і срібний передзвін огортають та й огортають мене своїм снуванням.

Я стаю ніби меншим, а навколо більшає, росте й міниться увесь світ: і загачене хмарами небо, і одноногі скрипучі журавлі, що нікуди не полетять, і полатані веселим зеленим мохом стріхи, і блакитна діброва під селом, і чорнотіла земля, що пробилася з-під снігу.

І увесь цей світ тріпоче, міниться в моїх очах і віддаляє та й віддаляє лебедів. Але я не хочу, щоб вони відлітали від нас. От коли б якимсь дивом послухали мене: зробили круг над селом і знову пролетіли над нашою хатою. А в цей час наді мною твориться диво: хтось невидимим смичком провів по синьому піднебессі, по білих хмарах, і вони забриніли, як скрипка.

(160 слів)

За М. Стельмахом

Ліс

Далі, вище, починається мішаний ліс, густішає і густішає: і дуби, і липи, і явори, і ясени, і берези. Скільки тут тіні й свіжості – сонце не сонце, спека не спека,

А як пройде злива, усе тут пахне водою, ніби губка насичена, і густі тумани підносяться і звиваються над коронами дерев. А скільки під ногами гриба всілякого, топчешся по слизьких, старих бабках з м'якими капелюхами, по білих, твердих хрящах-гірчаках, по рожевих і синіх сиріїжках, по червоних білокрапистих мухоморах.

А скільки тут шуму всілякого! Птахи літають поміж гілляччям, шмигають дикі голуби, десь вистукує дятел у дупляву липу, десь дзвінко і лунко криче крук. А там шмигне маленька метка тінь з гілляки на гілляку. Білочка. Вона, бідачисько, задивилася, перейнялася тим і хоче швидше зникнути.

А далі, у долину, місцями галявини з травою високою, і квітами, і суничником. І чагарники молодих дерев – грабини, дубини, ясенини. Тут і

Рідна мова

Не можна ходити по рідній землі, не чаруючись виплеканою народом у віках рідною мовою. Виплеканою, подарованою нам на віки вічні, щоб берегли, щоб леліяли, щоб розвивали далі.

Слова можуть об'єднувати та роз'єднувати, але та сила, яка єднає, у стократ дужча. Усього-на-всього одне промовлене слово часто може змінити все. У нашого народу немає скарбу більшого, як його мова. І коли є загроза хоч дешицю цього скарбу втратити, нас проймає тривога. Як матір за рідну дитину, як дбайливого господаря за чистий лан. Маємо зробити все для того, щоб не згорнулися крила, щоб не обірвалася золота нитка, яка веде з давніх-давен у наші дні.

Слова – це ті ж зернини, що впали в родючу землю, це хліб наш насущний, без якого немислиме саме життя.

Слова – це крила ластівки, вона їх не почуває, але без них не може злетіти. Слова, сказані й не сказані ще ніким, живуть у душі народу.

Свято української мови – це ствердження життєдайності рідного народу, його вільного розвою, його безсмертя в майбутньому.

За Ю. Мушкетиком (162 слова)

Мистецтво розмови

Для того, щоб вас уважно слухали, необхідно завжди мати в запасі щось нове, не пізнане ще ніким, до того ж розповідати цікаво та яскраво. А для цього потрібно бути уважним, стежити за подіями не тільки у своїй країні, а й у всьому світі, цікавитися всім: політикою, і культурою, і спортом, і наукою, і технікою. Потрібно також любити природу, мати певні захоплення. Знання, інформацію, події – усе необхідно сприймати таким чином, щоб пізніше цим можна було поділитися з друзями та знайомими, співробітниками та випадковими співрозмовниками.

Щоб навчитися добре і змістовно говорити, необхідно постійно працювати, збагачуючи себе знаннями та досвідом, удосконалюючи освіту, інакше кажучи, усебічно розвиваючи свою особистість. До речі, успіхів у праці та стосунках із людьми ви теж досягнете лише тоді. Людина, яка вміє правильно і гарно говорити, легко спілкується, знаходить собі справжніх друзів. Усесвітньо відомі ритори відпрацьовували своє мистецтво постійно, незважаючи на успіх і досвід.

Отже, працюйте над мистецтвом розмови щодня – і побачите: воно того варте!

За І. Томаном (160 слів)

Людина не літає, а крила має...

Богдан Ступка, найвидатніший серед українських акторів нашого століття, народився в селі Куликів на Львівщині. До сцени долучився з дитинства: батько співав у хорі Львівського оперного театру, старший брат матері був там же солістом, а тітонька – головним концертмейстером. Незважаючи на це, Богдан вирішив вступити на хімічний факультет університету, але іспити склав невдало. Якийсь час він працював в астрономічній обсерваторії, згодом став студентом заочного відділення філологічного факультету Львівського університету.

Але все-таки талант вивів Богдана на акторську дорогу: у 1964 році він закінчив театрознавчий факультет Київського інституту театального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого.

Працював він просто без упину: видатний актор зіграв понад сто ролей у кіно й понад півсотні – на сцені театру. Серед його персонажів безліч відомих особистостей: гетьмани Іван Брюховецький, Іван Мазепа та Богдан Хмельницький, Чингісхан, Борис Годунов...

Його кінодебют відбувся у всесвітньо відомому фільмі Юрія Іллєнка «Білий птах з чорною ознакою». Ступка виконав там роль Ореста, воїна УПА. Як пишуть кінокритики, у всіх фільмах і спектаклях Богдан Сильвестрович був дивовижно щирим, переконливим. Він, здавалося, просто жив на сцені, не помічаючи знімальних камер. У нього справді були крила...

За А. Клімовим (177 слів)

Залюблений у планету Земля

Усесвітньо відомий Володимир Іванович Вернадський присвятив своє життя вивченню Землі. Саме цей учений започаткував численні напрями наукових досліджень, згуртував плеяду відданих науці людей. Він заснував багато нових наук, а саме: геохімію, біогеохімію та радіогеологію.

Вернадський популяризував нові відкриття та, цікавлячись науковою думкою світу, здійснював зарубіжні мандрівки. Виступав з лекціями в Парижі, Берліні, Празі. Для обчислення геохімічної енергії життя науковець запропонував математичні формули. На думку вченого, планета й організм настільки нерозривно пов'язані, що цей зв'язок цілком можна показати в розрахунках. Саме для цього він вивів 21 рівняння.

Космічне походження життя на Землі вчений убачав не в занесенні органічних речовин з далеких просторів всесвіту, а в космічних витоках організації біосфери. До речі, саме ця ідея змінила традиційні уявлення про основи життя. З часу створення цієї теорії пройшло вже понад півстоліття, проте вона не старіє в наші дні, а набуває нового значення. Учений застерігав людство про небезпеку негативних наслідків наукових відкриттів, а також закликав дбати про благополуччя нашої домівки – планети Земля.

За О. Ємченком (160 слова)

Катерина Білокур

Настав час, коли полтавська Богданівка стала мистецькою столицею Катерини Білокур. Звідси, з біленької селянської хати, рушила у великі світи творчість народної художниці, пішла до людей її малярська поезія, сповнена якоїсь майже магічної сили, майже фантастичної краси. Спершу її картини побачила Полтава, потім вони з'явилися в Парижі. Біля них товпилися відвідувачі на міжнародних виставках, бо хотіли знати, хто ж авторка цих незвичайних полотен? Звідки такий уроджений артистизм у простої української жінки, таке естетичне чуття, багатство та сила уяви?

Дочка України, народний художник республіки, Катерина Білокур привернула на виставках загальну увагу до своєї праці, уразивши найвибагливіших поціновувачів яскравою самобутністю, поетичною силою своїх творів. Вона мовби розповідала світові, який талановитий її народ, як розвинене в нього від природи естетичне почуття і яка сприйнятлива його душа до всього прекрасного в житті.

Україна славиться народним мистецтвом з давніх-давен. Дівоче вбрання і козацька люлька, топірець гуцула і спинка саней, бабусина скриня і мисник на стіні, вишитий рушник і звичайний віконний наличник – будь-яка вжиткова річ під рукою невідомого художника ставала витвором мистецтва.

За О. Гончаром (168 слів)

Золочівський замок

Золочівський замок вражає оригінальністю архітектурного ансамблю. Замість суворих мурів його оборонний комплекс складають широкі земельні вали – бастіони голландського типу. Саме вони за часів розвитку артилерії були найкращими захисниками від гарматних ядер. Їх спланували в такий спосіб, що навіть коли ворог захоплював один із бастіонів, то обстріл тривав із сусідніх. Чудовий земляний захисток закінчується рavelіном – насипом перед брамою замку.

На цьому дива замку не закінчуються. Не надто високий зовні Великий палац, збудований 1634 року, облаштований усередині унікальною для тих часів системою опалення та каналізації. Система була розташована таким чином, що за допомогою кількох камінів опалювалися всі зали палацу, а каналізація працювала на основі дощової води – такої розкоші, як туалетний злив, на той час не було в жодному європейському замку, навіть у Луврі.

Поряд із Великим палацом примостилося ще одне диво Золочева – Китайський палац, який утілював європейське уявлення про архітектуру Сходу. Палац у Золочеві – одна з трьох подібних пам'яток у Європі та єдина в Україні. До речі, нині тут розміщено зібрання творів східного мистецтва – переважно дари іноземних послів.

За О. Беліковим (165 слів)

Мовознавство, або лінгвістика

Люди, які не одержали гуманітарної освіти, часто не знають, що вже 200 років існує наука про мову людини, мови різних національностей, народностей і племен, про усне та писемне мовлення. Передовсім пояснимо, як слід розуміти те, що мовознавство – це одна з гуманітарних наук. Її ще називають лінгвістикою.

Усі науки, які зараз існують, можна поділити на ті, предметом вивчення яких є природа, та ті, предметом вивчення яких є людина, суспільство, людська культура в усіх її багатоманітних виявах. Ці науки про людей прийнято називати гуманітарними. До цієї групи належать такі науки: історія, філологія, мовознавство, літературознавство, мистецтвознавство тощо.

Мовознавство та літературознавство часто об'єднують під однією назвою – філологія. Це давньогрецький термін, значення якого можна розуміти як науку про різні вияви людської мови, як усної, так і писемної. Потрібно сказати: поділ усіх наук на дві частини дуже умовний і не відбиває справжнього стану предметів дослідження, тому що всі науки так чи інакше пов'язані між собою та взаємозумовлені одна одною.

За О. Білецьким (154 слова)

Шедевр козацької архітектури

Шедевром козацької архітектури, бо рівного за красою й урочистістю не було з-посеред храмів у всій Україні, уважають собор у нинішнім Новомосковську – запорізькому місті Самарі. Цей дивовижний дерев'яний витвір збудував народний майстер Яким Погребняк. Замовляючи йому будівлю, козаки просили спорудити її без цвяхів, бо вважали, що не можна вбивати цвяхи в храм Спасителя – Ісуса Христа, який ними був прибитий на хресті. Він останній, який побудували козаки перед скасуванням Запорізької Січі. Основним знаряддям будівничих була всього-на-всього сокира, тому дотепер залишається загадкою, як їм вдалося досягти такої високої точності у виготовленні деталей.

Храм прикрашає дев'ять куполів, пізніше перед ним була побудована дзвіниця. Виростаючи, собор усе більше вражав усіх грандіозною монументальністю, вишуканою стрімкістю та легкістю форм. Архітектор поєднав у ньому візантійське зодчество та українське бароко.

У цього храму є багато незбагнених таємниць. Наприклад, одна з них – геніальне моделювання замкненого простору, який охоплює людину в інтер'єрі собору. Світлі, прикрашені витонченими малюнками площини стін, які в стрімкому злеті перетинаються, створюють атмосферу величного спокою табожественного відсторонення від мирської марноти.

За «Історичним календарем» (167 слів)

Канів

Канів – місто з особливими пам'ятками. Головна серед них – Тарасова, або Чернеча, гора, на якій похований усесвітньо відомий геній українського народу Тарас Григорович Шевченко. Тут облаштовано меморіальний комплекс – одне з найшановніших місць в Україні. Крім меморіалу, тут розташований історико-культурний заповідник, який першим у країні здобув статус національного. Над Дніпром височіє Шевченкова могила, яка схожа на величезний скіфський курган. До пам'ятника ведуть 342 сходинки.

Тарас Григорович відвідував Канів і бажав оселитися тут на схилі ліг, проте планам не судилося справдитися. 1861 року поет помер і був похований у Петербурзі. Друзі Шевченка, пам'ятаючи про його мрію, наполягали на тому, щоб перевезти тіло на рідну Україну. Перепоховання поета стало визначною всенародною подією.

Канів заснував князь Ярослав Мудрий. Від часів Київської Русі дійшло небагато архітектурних пам'яток, і кожна має величезну культурну цінність. До наших днів зберігся давньоруський Успенський собор, збудований київським князем Всеволодом. Неподалік Тарасової гори розташоване Кам'яне поле – парк скульптур, який щороку поповнюється новими витворами українських

майстрів. У місті працює музей декоративно-прикладного мистецтва. Це місто з багатою історією.

За О. Беліковим (163 слова)

Нестор Літописець

Він прийшов до Києво-Печерської лаври сімнадцятилітнім юнаком і назавжди залишився там, щоб стати не тільки монахом-чорноризцем, а й батьком української історії.

Усі історики сходяться на тому, що Нестор був надзвичайно освіченою людиною, добре знав і давньоруські, й іноземні літописи, які читав в оригіналі.

Нестора часто називають літописцем. Це так, він справді писав літописи. Але правильніше було б назвати його письменником та істориком. Він дотримувався літописних форм і хронологічної послідовності викладу подій, але прагнення висловитися ширше та докладніше диктувало йому численні вставні оповіді в «Повісті временних літ». Це виходило за рамки загальноприйнятих тоді сухувато-ділових сказань. Так конкретизовано й художньо яскраво до Нестора не писав на Русі ніхто.

Серед багатьох людей поширена така думка: Нестор – єдиний автор «Повісті временних літ». Вона помилкова. Нестор звів в одне ціле різні літописи, створені його попередниками, творчо опрацював їх, збагатив своїм літописом – і з-під його невтомного пера вийшла цілісна і тематично завершена книга. Нестор був надзвичайно незалежною у своїх поглядах людиною – це часто викликало нарікання князів.

За М. Слабошпицьким (162 слова)

6. Список рекомендованої літератури

Основна

1. Блик О.П. Фонетика, орфоепія, графіка, орфографія. – К., 1988.
2. Глазова О.П. Українська орфографія: Навч. посібн. – Харків, 2004.
3. Глазова А.П. Українська пунктуація: Навч. посібн. – Харків, 2004.
4. Козачук Г.О. Українська мова для абітурієнтів: навч. посібн. – К. : Вища школа, 2007.
5. Козачук Г.О., Шкурятяна Н.Г. Практичний курсу української літературної мови: навч. посібн. – К., 1993.
6. Ладоня І. О. Українська мова : навч. посібн. для студ. ВНЗ I–II рівнів акредитації. – К. Вища школа, 2001.
7. Орфографія української мови: просто про складне / І. Радченко. – К. : Шкільний світ, 2008.
8. Сучасна українська мова. Довідник / Л.Ю. Шевченко, В.В. Різун, Ю.В. Лисенко; за ред. О.Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1993.
9. Ткаченко Є.М. Українська мова: Пунктуація: правила, вправи, диктанти. – Навч. пос. – Харків: Консум, 2001.
10. Український правопис. – 4-е вид., випр: і доп. – К.: Наук, думка, 1993.
11. Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська літературна мова. Довідник. – К., 1996.
12. Ющук І.П. Практикум з правопису з української мови. – Освіта, 1997.
13. Ющук І.П. Українська мова. – К., 2003.
14. Яцимірська М.Г. Сучасна українська мова: Пунктуація. Навч. пос. – Львів: ЛНУ, 2002.

Додаткова

1. Беляєв ті ін. Українська мова, 10–11 кл. – к. : Освіта, 1998.
2. Бурячок А.А. Орфографічний словник української мови. – Вид.2, доопрац. – К.: Наук. думка, 2002. – 464 с.
3. Головащук СІ. Словник-довідник з правопису та слововживання. – К., 1989.
4. Карачун В.Я. Орфографічний словник наукових і технічних термінів: понад 30 000 слів. – К.: Криниця, 1999. – 524 с.
5. Олійник О.Б. Українська мова, 10–11 кл. – К.: Вікторія, 1999.
6. Орфографічний словник української мови / укл.: С.І. Головащук, М.М. Пещак, В.М. Русанівський, О.О. Тараненко. – К.: Довіра, 1999. – 992с.
7. Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Граматика української мови в таблицях: навчальний посібник. – К. : Вища школа, 2004.
8. Пономарів О.Д. Фонема Г та Ґ. Словник і коментар. – К.: Видавничий центр "Просвіта", 1997. – 40 с.
9. Сучасний орфографічний словник 50 000 слів: Для школярів, абітурієнтів, студентів, викладачів. – Харків: Промінь, 2001. – 672 с.
10. Український орфографічний словник / Уклад.: М.М. Пещак та ін. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – К.: Довіра, 2002. – 1006 с.